

Landskap: *Blekinge* Upptecknat av: *Eric B. Karlsson*
 Härad: *Mödelstads* Adress: *Fröing*
 Socken: *Fröing* Berättat av: *Peter Bråberg*
 Uppteckningsår: *1915; inb. 1941* Född år *1832* i *Fröing*

*Lövdebruk.**s. 1.**Anden.**s. 7-8.**Horvas.**s. 9.**Mjölkhärl.**s. 10.**Tekningar.**s. 11.**Etn. III: 8.
H. G. 5, 6.**Etn. III: 1.**L. u. F. 41.**L. u. F. 40.*

ACC. N:R.

A 7808 : 7

Landskap: Blekinge Upptecknat av: Eric B. Karlsson
 Härad: Medelsta Adress: Tving
 Socken: Tving Berättat av: Peter Bråberg
 Uppteckningsår: 1915 Född år 1832 i Tving

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

- 1/ Svedjebruk upphörde så småningom ifrån 1890-1910
Bränna, Bråne,. En binäring till vanligt åkerbruk,
Skogen avverkades med yxa och sågar, sedan sågen kom till,
- 2/ Enskild mark s,k, utmarker,
I socknen fanns ej stora avstånd.
De större hemmansdelarne hade bråne varje år, de mindre
hemmansdelarne anlade en bråne vart 5 år t.o.m. vart 10 år.
- 3/ Varje gård hade sin egen bråne.
- 4/ En bråne i bruk, på våren sattes potatis: En potatis sattes
der platsen medgav att med vanl. hacka skrapa upp en kupa om-
kring densamma, då potatisen var satt tog en man eller kvinna
rovfrö i munnen och sprutade ut detta frö uppepå jorden mellan
stenar och stubbar, varför fröet togs i munnen var att det
skulle bliva fuktigt och gro fortare, då potatisen och rovor

H.C.5

Cet. III: 8

*Arvid
H.*

No. 7808:2.

skördades på hösten blev ju jorden kringrörd och i denna såddes höstråg, 6 kappar pr. tunnland = 240 kg. pr. har. Samtidigt såddes gräsfrö vilket tillsammans myllades med s.k. kratta " Brånakratta " avkastningen blev ju olika, beroende på brånens läge, väderleken m.m., rågen såddes sista dagarna i september, vid gynsam väderlek, brånens belägenhet mot söder kunde giva i skörd 36 kappar pr. tunnland = 1440 kg. pr har.

Då rågen skördats växte isätt gräs så att betet blev välkommat för djuren i flera år framåt innan trädvegetationen kom i gång, att djuren genom betesgången även höll skogsväxten nere tänkte ej bonden på, ty skogen var då av mindre värde.

5/ Då den av sig självt växte igen på några år upptogs en ny bråne.

5a/ Här på orten var huvudsaken att skaffa husbehovsvirke, stängselvirke och det viktigaste bete för djuren, skördarne ett tillskott i hushållningen.

5b/ Lagförbud tillkom för Blekinge i början å 1900 talet bestämt kan jag ej säga.

6/ Den 1/12 började avvärkningen var slutförd den 15/2.

7/ Platsen valdes efter skogens storlek, d.v.s. der den var äldst, hälst ås med del av sankmark.

8/ Blandskog, tät och risig föredrogs.

ACC. N:R. *M. 7808:3.*

Landskap: Blekinge Upptecknat av: Eric B. Karlsson
Härad: Medelstad Adress: Tving
Socken: Tving Berättat av: Peter Bråberg
Uppteckningsår: 1915 Född år 1832 i Tving

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

- 9/ Ägaren av skogen tillsammans med den som skulle hugga skogen märkte de ytterste träden rundt området för brånen.
- 10/ Träden kvistades så högt man råkade av huggarens familj, buskar och underskog röjdes ner med mindre yxor och "risbit" en klinga på 30 cm. längd, fastsatt på ett trähandtag 30 cm. lång, klingan var i formen lik en gammal sabel med fäste likt nuvarande liefäste.
- De större träden fälldes och kvistades kapades till olika längder och släpades ur brånen så fort arbetet medgav, utav bondens folk och ök. Lövtäkt förekom ej i detta sammanhang.
- 11/ Se ovan.
- Av i byn boende torpare, arbetet med skogshuggning, bränning, sättning, såning, plockning och hägnad, allt arbete utfördes, sättpotatis, rovfro, gräsfro, råg lämnade bonden

M. 7808:4

samt ök för hemforsling av skördar, torparen hade brånen till hallna d.v. s. torparen eller den som skötte om allt arbete fick på sin lott hälften av potatis, rovor, råg.

Redskapen redan omn.

- 12/ Fällningen började i den kant varest det största avstånd var till gränsens storskog.
- 13/ Träden fälldes så att dess ris skulle täcka så jämt över brånen som möjligt. Der så kunde i en bergskreva eller myrkulle lämnades fröträd, kunde dessa ej skyddas av elden huggdes de senare.
- 14/ Ris utbreddes å den stenfria marken jämt, så att askan blev så jämn som möjligt.
- 15/ Genom förständig fällning var vid tiden för bränning brandgata klar, då upphöggs med hacka mossan och torvan 30 cm. bredt runt om brånen. Signeri förekom ej.
- 16/ Brånen brändes i 8de vecke 4-10 maj, dagen efter ett litet regn med vind åt den mest öppna platsen i skogen.
- 17/ Huggarens familj var vakt med svabbar / enruskor /.
- 18/ I medvind, skulle under branden vinden friska i anlades moteld.

ACC. N:R.

M. 7808 : 5

Landskap: Blekinge Upptecknat av: Eric B. Karlsson
Härad: Medelstad Adress: Tving
Socken: Tving Berättat av: Péter Bråberg
Uppteckningsår: 1915 Född år 1832 i Tving

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

- 19/ Den som hade gjort arbetet och hade bränen om hand.
- 20/ s.k. skatvedsstörrar, / en sjuklighet på furor innehållande mängder av terpentinolja/ en sådan stör höll elden vid svängning i luften hur länge som helst, det bara fräste om den.
- 21/ Från den 15/2 till 4/5 samma år.
- 22/ Riset var jämt utbrett, stockarne borttagna, vad som var kvar var små granar vilka ej hann brinna utan endast blev i barken kolade, /den s.k. smetvedeh / dessa mindre träd och grövre grenar fick torparen tillgodogöra sig efter bränningen.
- 23/ Här förut omtalat, blott en bränning å bränen.
- 24/ Dels kluvet gärdslé, dels smetstänger / unggranar ej kortare än 6 fot/, störrar av dels enar dels grenar å större granar / s.k. hänglingar/, hankar av eneväjør svedda, allt tillverkat å bränen.

M. 7808:6.

Vanlig gärdesgård med gärdetslet lagt på sned från mark till önskad höjd 2 stakapar pr famn, båkstake vid vart tredje par växlande båda sidor, 3 hankar på varje stakapar. Den typ av gärdesgård/ benämningen fortfarande/ finnas överallt i Blekinge skogsbygd.

25/ Potatisen skulle sättas i 7 vecke på nedan, de lades på askan, med van^l hacka skrapades aska och jord över till en s.k. kupa, rensning skedde dagen efter bränningen, vid behandling genast var jorden lucker, även upptäcktes glöder som dolde sig i fördjupningar i jorden och stenklyftor.

26/ Inga andra namn än bråne, bränna.

Smetved eller sotved var det som var kvar efter bränningen, se ovan.

27/ Förut beskrivet.

28/ Brånakratta.

29/ Nej.

30/ Rågen skördades med skära, alldeles lik förut beskrivna risbit men böjd klinga i månform, här travades säden 10 par kärvar i varje trave, kördes och bars hem till gården och torpet då den var torr, då den bars användes bårar för 2 personer.

31/ Brånakrattan, en ungran på 3 aln. längd kvistades från toppen till

ACC. N:R.

M. 7808:7

Landskap: Blekinge Upptecknat av: Eric B. Karlsson
 Härad: Medelstad Adress: Bråstorp, Tving
 Sockert: Tving Berättat av: Peter Bråberg
 Uppteckningsår: 1915 Född år 1832 i Tving

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

till 12 tum nära roten, där å ena sidan fick kvarsitta 8-10 grenar på 12 tums längd vilka tjänstgjorde som harvpinnar, krattan fördes och drogs fram och tillbakes tills att jorden hade önskad mylla.

Yx och hacka är ju lika av i dag, fastän mycket smidigare, då gjordes yx och hacka av järn med stålegg av bysmeden.

32/ Endast årder är känt och var då s.k. helstängsårder, bestod av visen och stång, visen var självväxten en trubbig vinkel, den del av visen som gick i jorden kallades myllet och var 30 tum lång med spetsen klädd med järn s.k. öronbil 10 tum över myllet i visen satt stängen riktad snett uppåt och var så avvägd att i yttersta ändan anspändes oxarna direkt i stängen med en på stängen anbringad åderhank utav en björkveja, i stängen var hål anbringade vari sattes en entum grov pinne, denna pinne

Actu III:1

M. 7808:8.

flyttades fram och tillbakes beroende på årderts benägenhet att gå i jorden lagom djupt.

i visens översta del satt en pinne för körkarlen att hålla fast i, den unge man som ej kunde göra en/arjehank / fick ej drängplats ty arjehanken kunde brista när som.

Detta årder var i bruk 1890 hos min far, slopades snart efter för anskaffandet av nutida halvstångårder.

Medsänder några skisser. s. //.

ACC. NR. M. 7.8.08:10.

Landskap: Blekinge Upptecknat av: Eric B. Karlsson
Härad: Medelsta Adress: Bråstorp Tving
Socken: Tving Berättat av:
Uppteckningsår: 1941 Född år i

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

L. 4. 7. 40

1/ Det var ett träkärl med förlängd stav till handtag och kallades / mjölkbytta /

2/ Då mjölken bars längre sträckor användes / kopparkrukor /
Olika former buktiga sidor innåt och utåt rymmande upptill .
6 kannor, användes alltid vid d.s.k. ostkalasen i bygden,
Aven har jag sett s.k. transportflaskor rymmande 10 kannor
av koppar något liknande nutida plåtflaskor.

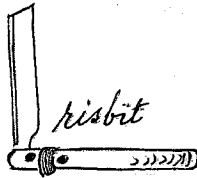
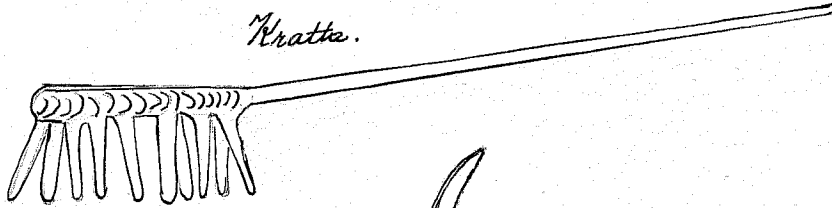
Till förvaring av mjölk i hemmen användes / trätinor / och träfat.

Skriv endast på denna sida!

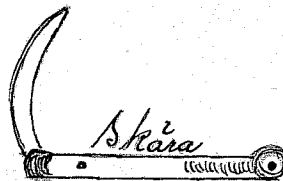
LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

M. 7808 : 11.

Kratka.

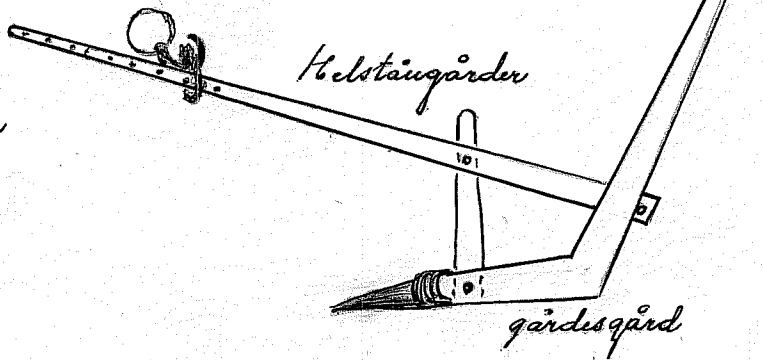

risbit

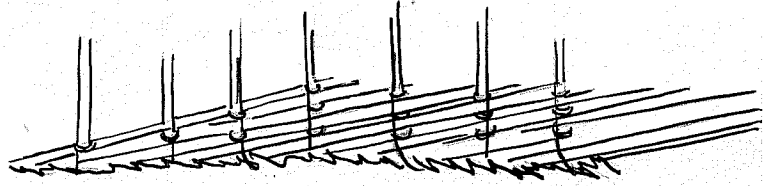
Skära

Hacka

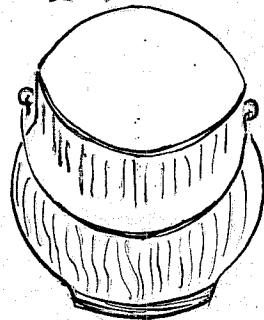
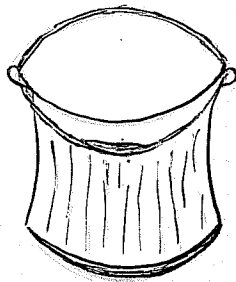

Helstänggården

gårdsgård

Kopparkulor

L U N D .S V E D J E B R U K .

1. Har någon form av svedjebruk förekommit i trakten? När upphörde man härmed? Vilken är den inhemska benämningen för en sved (svedjefall) och svedjebruk? Var det den enda förekommande formen av lantbruk, eller bedrevs det vid sidan av vanligt åkerbruk eller annat näringsfång? Brukade man röja skogen genom svedjning, då en nyodling upptogs?
2. Var brukade en sved förläggas, på enskild mark eller allmänning - i närheten av fäbodarna? Brukade tillfälliga bostäder uppföras om sveden låg långt från byarna? Hade dessa även användning som rior? Hade man sved varje år? Flyttades sveden ikring? Kände man till svedje-växelbruk, att marken uppdelades så att ett område svedjades varje år och man efter vissa år (10-30) på nytt kunde svedja en gammal sved?
3. Brukade en sved ägas av mer än en gård - kunde flera gårdar eller hela byn vara intresserad i samma sved? Vem bestämde då var sveden skulle förläggas och var och när skedde detta? Hur fördelades då arbetet? Om sveden låg på enskild mark, hade då markägaren särskilda förmåner, och vilken del tog han i arbetet? Var det vanligt att gårdar med besläktade ägare hade sved tillsammans (släktsved)? Hur stor var en sved? Varpå berodde storleken?
4. Hade man samma år mer än en sved, t.ex. utom en för vinterråg även en för vårråg eller korn, havre, ärter, lin, bovete, rovor eller andra växter? Hur mycket råg eller annan säd såddes på en sved - hur mycket avkastade den? Vilka växter odlades?
5. Hur många år å rad brukades en sved och varpå berodde detta? Såddes samma växter samma år eller var det olika t.ex. 1:sta året råg, 2:dra korn, 3:dje havre eller rovor o.s.v. Användes sveden sedan som hö-sved? Hur länge fortsattes härmed? Fick den sedan växa igen för att efter ett antal år åter brännas

2.

- 5b. Finns någon tradition i orten om lagförbud eller andra bestämmelser angående svedjebbruk?
6. När anlades svedjefallen - mellan Urbanus och Herman (25/5 - 12/7)? Hur tillgick härvid?
7. Efter vilka synpunkter utvaldes platsen för ett svedjefall med avseende på terrängen? Förlades det helst till en sydsluttning (av en ås) och av vilka skäl? Tidig snösmältning och god avrinning för vattnet?
8. Av vad slag och beskaffenhet borde skogen vara på den utvalda platsen? Barr eller blandskog, gammal eller ung? Ansågs tät och risig skog att föredraga?
9. Sedan platsen för svedjefallet bestämts, utmärktes det för bränningen avsedda området på något särskilt sätt t.ex. genom att hugga märken i träden runt om?
10. Kvistades träden och borthöggos buskar och undervegetation före den egentliga trädfällningen eller samtidigt med denna? Vem utförde detta arbete? Deltog även kvinnor och barn häri? Vilka redskap användes härvid? Hugg- eller kvistyxor? Lövknivar? Beskriv redskapen! Om träden kvistades före trädfällningen, hur högt skedde då detta? Så högt man räckte? Kvistades den återstående delen av trädet sedan det fällts, och när skedde detta? Följande vår? Brukade man tillvarataga löven och vartill användes dessa?
11. När skedde trädfällningen? Sedan bladen nått full storlek? Före midsommar i ny eller nedan? Av vem utfördes arbetet? Vilka redskap användes?
12. Började fällningen av träden på något särskilt ställe? Nederst på sluttningen? I ena kanten eller var som helst? Av vilken anledning?
13. Fälldes träden i någon bestämd ordning så att de föllo åt samma håll - med stubbändarna riktade mot hemmet eller mot någon annan plats? Fick något träd stå kvar. och i så fall av vilken an-

15. Upphögs någon särskild brandgata runt svedjefallet, eller åstadkoms en sådan genom att träden i fallets kant fälldes inåt, eller genom röjning till några meters bredd runt om fallet? Uppröjdes eller upprensades brandgatan omedelbart före bränningen? Förekom det ibland att någon s.k. klok gubbe skulle gå runt fallet för att genom sina signerier hindra eldens spridning?
16. Vid vilken tid på året skedde bränningen? Strax efter midsommar i slutet av juni eller i början av juli? Vad var bestämmande härvidlag? Ansågs en lugn, solig dag vara att föredraga för bränningen?
17. Vidtogs, utom upprensning av brandgata, några förberedelser för att kunna ingripa mot och förhindra eldens spridning utanför svedjefallet? Utplacering av vatten i ämbar av olika slag - tillverkning av svabbar bestående av unggranar, enar eller andra träd, av kvistade med undantag för toppruskan?
18. Var antändes fallet? I medvind eller motvind, eller från alla kanter eller där det var störst risk att elden skulle sprida sig utanför fallet? Använde man sig av moteld?
19. Vem antände svedjefallet? Husbonden på gården? - ägaren eller någon av ägarna till svedjefallet - eller någon särskilt erfaren person?
20. Användes någon särskild metod vid tändningen av fallet t.ex. med en hoprullad näverbit fästad i den kluvna ändan av en lång stång eller med torrvedsstickor eller dylikt?
21. Hur länge fick fallet ligga och torka efter trädfällningen? Till följande år eller ännu längre?
22. Hur tillgick det vid själva bränningen? Var man noga med att passa elden? Hur förfor man om det uppstod bara fläckar på grund av att ristäcket varit tunnt? Släpade man då dit halvförbrända trädstammar från andra ställen och påtände dem igen? När skedde detta? Användes härvid något särskilt redskap att släpa stockarna med? Beskriv detta! Brukade man även släpa eller rulla, brinnande på rot torkade gran- eller furustammar över de bara ställena?

Brukade man då även hacka lös torvor och samla ihop mossa (husmossa) för att öka det brännbara materialet? Om sveden redan efter första bränningen ansågs lämplig för sådd brukade man då rensa bort ej helt förbrända stockar och grenar? Eller sådde man mellan dessa? Vad kallades de förbrända stockarna? Känner man till benämningen sotved eller smetved? Vartill användes den, om den inte fick ligga kvar? Brukade man hugga upp den till milved? Användes den till inhägnad av sveden - eller användes härtill annat material? Vidtogs utom inhägnad några andra åtgärder för att hindra eller skrämma fåglar och andra djur från sveden sedan den blivit besädd? Fågelskrämmor?

24. Av vilket material var stängslet kring sveden uppfört? Hur uppfördes det och hur såg det ut?
25. Brukade man luckra upp jorden genom hackning, plöjning, harvning eller på annat sätt före sådden? Beskriv de använda redskapen! Skedde sådden omedelbart efter bränningen, eller om sveden rensades omedelbart efter rensningen? Varför var man angelägen att beså sveden så fort som möjligt? Kunde i annat fall vid regn en hård skorpa bildas på jorden, som hindrade säden eller fröna att nedtränga i denna?
26. Hade man olika namn på sveden under olika faser i dess utveckling som t.ex. före trädfällningen - mellan trädfällningen och bränningen - mellan bränningen och sådden - o.s.v.? När kallades den sotved? Fick sveden senare namn efter de växter, som odlades på densamma t.ex. rågsved, lixsved, rovsved?
27. Vad brukade sås på sveden? Råg, korn, rovor? Brukade man så in något slags gräsfrö i säden? Vari hade man säden då man gick och sådde? Såddes tjockt eller tunt? Utmärktes redan besädda delar av sveden med nedstuckna kvistar, sotvedsstörrar eller liknande?
28. Brukade man mylla ned säden eller fröna? Vilka redskap användes härvid? Plog, harv, fällekratta eller några andra redskap? Vad kallades redskapen (ortsbenämning). Beskriv dem!
29. Brukade man låta hästar eller småfä, får och gäss, beta grönrägen på hösten?

5.

32. Är kvistyx, svedjekrok, fall- eller fällekratta, häst eller kvistharv, gryfsa, rasla, någon form av plog (gaffelplog) eller årdar kända? Beskriv den!

Anm. Försök att i möjligaste mån belysa de lämnade uppgifterna med ritningar eller fotografier. Även en enkel skiss kan of bättre än beskrivning klarlägga t.ex. ett redskaps utseende

LUND.

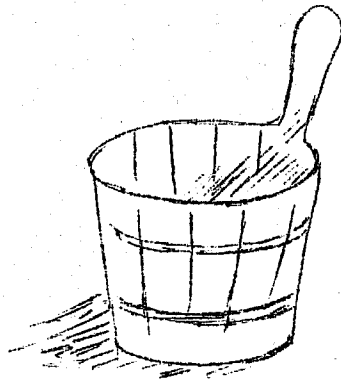
Specialfrågelista rörande mjölkningskärl.

1) Hur såg det kärl ut som man mjölkade i ?

Var det ett träkärl med en förlängd stav till handtag?

Vad kallades ett sådant kärl?

Vid mjölkning användes allmänt i Stoby och kringl. socknar ett träkärl av den form som nedanstående bild visar. Kallades bytta. Melkabytta, i betydelsen mjölkstäva. Mölkebytta, i betydelsen mjölkningsstäva.

2) Hur såg det kärl ut som man använde då man skulle bära mjölken längre sträckor?

Vad kallades ett sådant kärl?